

Eind vorig jaar stierf de na-oorlogse socioloog prof. Van Heek. Op ongeveer hetzelfde tijdstip publiceerde Jos van Hezewijk zijn boek 'De top-elite van Nederland'. Beide gebeurtenissen lijken weinig met elkaar van doen te hebben, ware het niet dat Van Heek bij de wieg heeft gestaan van het onderzoek naar elite, klassen en standen, terwijl hij zelf in het boek genoemd wordt als lid van de Twentse familie Van Heek (textielbaron).

KLASSEN EN STANDEN

De aanleiding voor de studies van Van Heek ligt in de verstarring van management van Twentse familiebedrijven, waarin slechts plaats was voor zonen en neven, ongeacht of ze daar geschikt voor waren. Omgekeerd heeft hij ook gekeken naar de kansen voor kinderen uit lagere milieus.

In het verlengde hiervan ligt de 'tweehonderd van Mertens'. De toenmalige NKV-voorzitter maakte samen met Halberstadt in 1968 voor de VARA een televisieprogramma over economische macht, waarin deze tweehonderd – als getal – ter sprake kwamen. Mertens heeft de namen nooit genoemd. Hij is daar waarschijnlijk ook nooit toe in staat geweest. Daarvoor is te veel onderzoek nodig. Dat onderzoek is aansluitend gedaan door Helmers, Moken, Plijter en Stokman. Hun bevindingen worden in 1972 gepubliceerd in het vermaarde 'Graven naar Macht'. Daarin worden de relaties pijnlijk helder in beeld gebracht binnen het bedrijfsleven. Commissarissen zijn daar de verbindende krachten tussen organisaties. Zij tonen duidelijk aan dat het niet om de poppetjes gaat – die zijn immers te vervangen – maar om het beeld van het netwerk.

Voor een dergelijk netwerk is overigens een plausibele verklaring. Overal waar mensen elkaar kennen, spelen ze elkaar de bal toe. Niet opzettelijk, maar omdat ze elkaar kennen en nieuwkomers per definitie niet kennen.

In 1977 is een vergelijkbaar onderzoek als 'Graven naar Macht', uitgevoerd binnen de monumentenzorg in Nederland. Ook daar werden de onderlinge relaties zichtbaar. Tevens werd duidelijk dat de besluitvormers elkaar benoemden op invloedrijke posities.

Belangrijk is dat aangetoond werd dat er een groot gevaar schuilt in de

gang van zaken. Want kwaliteit is niet bepalend voor het aantrekken van nieuwe mensen, nee het criterium was of de nieuwkomer paste binnen het wereldje. Inteelt dus.

In de geschetste lijn van onderzoeken past de studie van Van Hezewijk. Hij onderzoekt niet alleen de topstructuur van het bedrijfsleven maar betreft daar ook de onderwijsinstellingen en de overheid bij. Daar selecteert hij een groot aantal mensen uit, waarvan hij de handel en wandel nader heeft bestudeerd. Uiteindelijk resteren 59 personen die tot de top van Nederland zouden behoren. Anders dan verwacht blijkt dat slechts tien procent van de top-elite voortkomt uit vorige generaties. Na drie generaties is het met deze dynastieën gedaan. De bovengenoemde tien procent bekleedt wel 25 procent van de hoogste functies in Nederland.

Andere kenmerken van de top-elite zijn dat ze gemiddeld op 60-jarige leeftijd de top bereiken, in Leiden gestudeerd hebben, dat zij in informele circuits zitten van besloten clubs en dubbelfuncties hebben. Dit laatste geldt zeker voor de families, waarvan verschillende leden zich manifesteren. Opvallend is ook dat katholieke en vooral de kleine christelijke bewegingen sterk vertegenwoordigd zijn in de elite. Politiek gesproken gaat de voorkeur van de top-elite uit naar de VVD en CDA.

Het eerste deel van het boek (ca. 75 pagina's) is in feite een uiterst leesbare samenvatting van de onderzoeksresultaten. Deze gegevens worden goed gepresenteerd en commentariseerd met een groot gevoel voor realiteit.

Het is echter onmogelijk om na te gaan of het beeld dat hij schetst wel correct is. De gegevens moeten dan ook niet letterlijk overgenomen worden. Het gaat immers niet om de poppetjes, maar om de structuur. Bovendien is er nog een verschil tussen invloed en macht. De top-elite heeft geen directe macht – tot de 59 behoren maar weinig 'bekende' Nederlanders en politici – maar wel invloed. Een niet te onderschatten invloed, zoals ook Mauk Mulder naar voren brengt in zijn boek 'Omgaan met macht' (1977).

In dit verband een interessant citaat uit 'De Top-elite':

'Een van mijn respondenten zei zich flink bedrogen te hebben gevoeld met de 'macht' van de hoogste posities. Op de hoogste politieke ni-

veaus moest je in de krant lezen wat er gebeurde en wat je moest beslissen. Bij de overheid was het al van hetzelfde laken een pak. Zijn neven, die in het bestuur van een grote multinational zaten, hadden hem echter bezworen dat het daar allemaal gebeurde. Toen hij eenmaal een zeer hoge positie in het bedrijfsleven had verworven, bleek dat je nog steeds alle informatie later in de krant kon lezen en dat er niets meer gebeurde dan je met een beetje gezond boerenverstand kon bevroeden'.

ZWARTE DOOS

De top-elite heeft weliswaar de touwtjes in handen maar die verdwijnen in een zwarte doos met daaromheen zo'n 250 mensen. Deze trekken allen aan touwtjes voor zover zij de werkelijkheid kunnen overzien. Overigens praten zij daar amper met elkaar over. George Orwell 1984?

Beangstigend, want stel iemand overziet het geheel wel dan kan hij of zij die groep van 250 mensen beïnvloeden. We moeten onderkennen dat de structuur voor een Nederland à la 1984 bestaat. Alleen wordt er 'waarschijnlijk' nog geen gebruik van gemaakt.

Het belangrijke van Van Hezewijks boek is dat het de kennis over die structuur meer algemene bekendheid geeft, zodat ongezien misbruik voorkomen kan worden.

Het laatste hoofdstuk van het boek getiteld 'Stammenoorlogen', suggereert het monopoliespel, maar maakt dat niet waar. Van Hezewijk blijft steken in een eindeloze opsomming van mensen, bedrijven en families, die enigszins gegroepeerd worden gepresenteerd. Dit deel komt niet uit de verf en de schrijver laat een belangrijke mogelijkheid liggen. Ter verdediging, dit deel beslaat de helft van het boek en geeft aan hoe gigantisch en complex de materie eigenlijk is. De noodzaak om dit in kaart te brengen is evident, hoewel 90 pagina's wel veel is als het in een soort naslagwerk blijft steken.

ALDERT DREIMULLER

MRT 1987

BEDRIJFSDOCUMENTAIRE

De top-elite van Nederland; leefwijze en familierelaties, ondernemingen en dubbelfuncties van de meest invloedrijke mensen van ons land door Jos van Hezewijk, Uitgeverij Balans, 1986, 184 pagina's, f 24,50 ISBN 90 5018 003 5.